Кр

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди
Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 2 (9377) | Четверг, январь 3 | 1974 чыл | 1925 чылдан үндезилеттинген | Өртээ 2 көп.

СОРУКТУГ ИШ

Кызыл хоорайның амыдырал хандырылга комбинадының чоңга ачы-дуза чедирериниң бир чугула хевири — амыдыралга ажыглап турар нарын техниканы септээри болур. Ол дээрге — соодукчулар, хеп чуур машиналар, пылесостар болгаш өске-даа электрохерекселдер-дир.

Комбинаттың ол цеги эрткен чылын дең-дески ажылдап, бүдүрүлге планын ай санында ажыр күүседип келгени-биле эрткен шиитпирлиг чылда орулгалыг ажылдаан. 1973 чылдың онаалдазын 25 хуу ажыр күүседип, 29 муң рубльдиң орулгазын киирген.

Ындыг бедик бүдүрүкчүлүг, эки түңнелдиг ажылды дуржулгалыг мастерлер Николай Гончаров, Геннадий Ванховин, Виктор Лешевич оларның ак сеткилдиг, шудургу ажылының ачызында чедип алган. Оларның септээн техниказын ээлери эки шынарлыг кылдынган деп үнелеп, улуг өөрүшкү-биле хүлээп ап турар.

Эрги чылды ындыг чедиишкиннерлиг үдээш, чаа чылда цехтиң коллективи улам соруктуг ажылдап эгелээн.

А. НИКИТИНА,
комбинаттың улуг экономизи.

Техника септелгези

ТЕМП болгаш ШЫНАР

Чылдың сөөлгү—IV кварталы механизаторларга ажылдың база бир күжениишкинниг үези. Ол кварталда күскү хову ажылдарын доозар, машиналарны кышкы кадагалаашкынга тургузар, фермаларже мал чеми сөөртүр, үрезинни арыглаар дээш, ажылыла хөй. Оон аңгыда техниканы келир чылдың часкы хову ажылдарынга белеткээри-биле улуг хемчээлдиг ажылды кылыр апаар болгай. 1973 чылдың IV кварталында республикага ниитизи-биле 564 тракторну, 281 автомашинаны, 419 андазынны, 392 сеялканы болгаш өске-даа хөй көдээ ажыл-агый машиналарын, чепсек-херекселдерин септеп алыры планнаттынган.

Тоску беш чылдың дөрткү чылында көдээ ажыл-агый ажылдарының бүгү комплексизин чедиишкинниг чорударының кол негелделериниң бирээзи болур техниканы чогуур үезинде болгаш бедик шынарлыг кылдыр септеп алырынга улуг кичээнгейни салбышаан, республиканың колхозтары, совхозтары ол ажылды багай эвес чорудуп турар. Техника септелгезин ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг, «Кызыл тараачын», «Ленинчи орук» совхозтар, Көдээ ажыл-агыйның дуржулга станциязы, Чөөн-Хемчикте «Искра», Каа-Хемде «Тиилелге» колхозтар эки организастаан. Бо ажыл-агыйлар дөрткү кварталда көдээ ажыл-агый техниказын септээриниң планын ам күүседип турарлар. Септелге мастерскаяларын баш удур белеткеп, техниканы септеп эгелээрин, херек артык кезектерни тодарадырын база оларны чедирип эккеп алырын соңгааралатпайн, механизаторларның күжүн шын таарыштыр тургузуп, социалистиг чарышты калбарткан чорук үстүнде ажыл-агыйларының септелгени чедиишкинниг чорударынга идигни берген. Ында тус-тус кижилерниң болгаш коллективтерниң алган социалистиг хүлээлгелериниң күүселдезин массаның, партия болгаш профэвилел организацияларының, инженер-техниктиг ажылдакчыларның хүн бүрүнүң контролюнга тургускан.

Ынчалзажок септелгени организастаанында, ону чорудуп турарында ам-даа улуг четпестер бар болуп турары харааданчыг. Чамдык ажыл-агыйлар септелге чорудар мастерскаяларны кыш, соок дүжүп келгенде буу-хаа белеткеп, машина-тракторларны септээрин ноябрьның ийиги чартыындан эгелеп турар чоруктар бар. Техника септелгези ылаңгыя Тока аттыг, «Революцияның чалбыыжы», «Шамбалыг», «Дөң-Терезин» совхозтарда онза багай чоруттунуп турар. Ол ажыл-агыйларга техника септелгезиниң дөрткү квартал планы 1973 чылдың төнчүзүнге чедир 50—70 хуу күүсеттинген болуп турар. Ынчаарга «Хемчик», «Большевик», «Кызыл тук», «Бүрен» совхозтар андазын, сеялка септелгезинче мырыңай чылдың төнчүзүнде эгелеп кирген. Бай-Тайгада «Мурнакчы» колхозтуң гаражы одалга чогундан ажыглалдан үнген. Ынчангаш тракторлар септелгезин соок черде кылып турар.

Ол ышкаш техника септелгезин «Тиилелге», «Күш-ажылдың хостуу» совхозтар, «Коммунизмниң херели» колхоз боттарының болдунар аргазындан куду чорудуп турар. Бо болгаш өске-даа чамдык ажыл-агыйларда септелге кылырының бүдүрүкчүлүг, белдирлер аайы-биле чорудар аргазын болур-чогууру-биле ажыглавайн, ажылчыннарны септелгеже бүрүн хаара тутпайн турар. Ол черлерде техниканың септелгеден үнериниң графигин тургуспаан, механизаторларның күш-ажылын четпес организастаан, социалистиг чарышты калбартпаан. Коллективтиң кварталда салдынган сорулгаларын көргүзүп турар плакаттар, лозуңнар мастерскаяларда көзүлбес.

Колхозтарның болгаш совхозтарның машина-трактор парыгын белеткээринге улуг дузаны «Сельхозтехниканың» мастерскаялары көргүзер ужурлуг. Нарын септелгелерни колдуунда ол мастерскаяларга кылып турар. 1973 чылдың дөрткү кварталынга бадылаан планны ёзугаар алырга, «Сельхозтехниканың» мастерскаялары колхозтарга болгаш совхозтарга 213 тракторну, 80 чүък автомобилин септеп бээр ужурлуг. Ынчаарга чыл төнчүзүнге чедир оон 179 тракторну болгаш 62 автомашинаны септээн. «Сельхозтехниканың» Чадаана, Бии-Хем, Улуг-Хем салбырларының мастерскаяларында септелгени эки организастаан. Бии-Хем салбыры 40 тракторнуң 36-зын, Улуг-Хемнии — 27-ниң 24-үн бүрүн белен кылдыр септеп үндүрген.

«Сельхозтехниканың» Кызылда районнар аразының каттыжыышкынында техника септелгезин багай тургусканын демдеглээр херек. Ол каттыжыышкын планга 32 тракторну чедир септевээн.

1973 чылдың декабрьның сөөлгү медээзин ёзугаар алырга, 426 трактор, 206 автомашина, 329 сеялка септеттинген. Ынчангаш дөрткү кварталдың планындан дыка хөй техника чедир септеттинмейн артканыдыр. Ам сорулга болза, ажыл-агый бүрүзүнде септелге ажылының байдалын тодарадып көргеш, четпестерни дол-доораан чайладырынче, күш-ажылды организастаарын экижидеринче, септелгеже механизаторларны немей хаара тударынче, септелгениң чорудулгазын база шынарын чогуур контрольга алырынче онза кичээнгей салыры болур.

И. ОЛДЫРЕВ,
республиканың «Сельхозтехника» каттыжыышкынының септелге килдизиниң начальниги.

КҮШ-АЖЫЛЧЫ ЧАА-ЧАА ЧЕДИИШКИННЕРЖЕ, ЭШТЕР!

ОЛАР СИЛЕРГЕ БАРААН БОЛГАН

Эрги чылды үдеп, Чаа чылды уткуп алган республика найысылалының ажылчы чоннарын ийи чылдың уткушкан дүнезинде хандырып турган эрес-кежээ кижилер кымнар деп?

Оларның чамдыызы-биле таныжып көрээли. Чурттакчыларның өг-бүлелеринге каас-шиник шивижиктиң чүзүн-бүрүн оттары, телевизор, чырык өшпезин дээш хондур ажылдап хонганнарның аразында Кызылдың электростанциязында улуг дежурный электромонтер Надежда Ситникова, турбина салбырының улуг машинизи Карп Пахомов, котел салбырын харыылап турган улуг машинист Виктор Иконников олар бар. Оларның кайызы-даа ол ажылдарынга үр болган, дуржулгалыг, кымдан-даа харыысалгалыг.

— Чаа чылдың күш-ажылчы баштайгы ээлчээн эрттирер шак ындыг эрес-шудургу эш-өөрлүг болганымга чоргаарланыр мен. Ол дээрге бүзүрелдиг ажылдакчылар! — деп, улуг дежурный инженер Анатолий Федорович Меркушев бистиң корреспондентивиске чугаалаан.

Михаил Маслов биле Влидимир Зубков үдеп каан чылывыстың сөөлгү кежээзинде пассажирлери-биле кады Саян сынын ажылдыр Абаканче аъттаныпкан. Оларның соон дарый база ийи автобус үнүпту:

— Шиви ужуруп, кезип турбас, боду чайгаар үнген болгаш ёзулуг кылын харга шугланып алган магалыг чаагай шиви, чойганнарлыг черге чаа чылды уткуп алыр, ол харын-даа чүүден солун болгай! — деп, Владимир Ладанов биле Валерий Уюсов бистиң корреспондентивистиң айтырыынга хөглүг харыылааннар. Ол-ла рейсче пассажирлер автобүдүрүлгезиниң мурнакчы чолаачыларының бирээзи Виктор Петухов база ол кежээ аъттаныпкан.

Ол дүне найысылалдың хоорай автобустары Чаа чылдың ийи шакка чедир ажылдаан. Бо харыысалгалыг ажылга колдуунда-ла аныяктар ажылдап турганы солун. Оларның удуртукчузу коммунистиг күш-ажыл бригадазының бригадири Леонид Бойко.

— Аныяк чолаачылар Д. Ооржак, В. Жданов болгаш өскелер-даа байырлалда хоорай чурттакчыларын өй-шаанда хандырар талазы-биле эрестиг ажылдады. Эр хейлер! — деп, бригадир мактаан.

Бии-Хем районнуң «Саян» совхозунуң саанчызы коммунист Александра Васильевна Чамбал шиитпирлиг чылда алган социалистиг хүлээлгезин эрткен ноябрь айда-ла күүседипкен. Ол бодунга быжыглаан 26 инээнден 607 центнер сүт саап алыр тургаш, ону 653 центнер кылдыр күүседипкен. А бир инекке онаашпыр 2604 кг сүттү саап алган. «Хүндүлелдиң демдээ» орденниң эдилекчизи мурнакчы саанчы 1974 чылда бир инектен 2400 кг сүттү саарын хүлээнген.

ЧУРУКТА: А. В. Чамбал.
А. МОНГУШТУҢ фотозу.

ХАРЫЛЗААЧЫЛАР

Эрги чылдан Чаа чылче дүне кады ажылдап хонар уругларын бригадир-телеграфист Надежда Васильевна Шахтарина баштак чугаазы-биле хөгледип каан олурган.

Телеграмма, байыр чедиришкини, чаа өгленгеннерниң талалгазы, өг-бүлеле чаа кижи немешкениниң дугайында дыңнадыг-даа бар!

— Че, кыстар, ажылывыс хүлээдир кылдыр белеткеңер. 1974 чылдың сес шагын ажылдап эртивис — деп, бригадир дап бажында өөрүнге чугаалаан.

Ол дүне кежээкиниң сес шактан ажылдап киргеннерниң аразында бүдүрүлгениң хоочуннарының бирээзи хоорайның харылзаа белдиринге 30 чыл хире электромеханиктеп келген Василий Иванович Денисов база бар. Ол туруп турда электрохарылзаага үзүктелиишкин азы үрелиишкин турар дээр ужур чок.

Харылзаачыларда бир кызыг-кыйыг чок чер — хоорайлар аразының телефон станциязы. Келген чылдың баштайгы ээлчээн ында 20 чыл ажылдап турар Евдокия Федоровна Абрамова удурткан. Телефонист Нина Сергеевна Кравченко ол дүне эрестиг ажылдаан.

Чаа чылдың баштайгы ээлчээн эрттирген кижилерниң дугайында чугаалап тургаш, ону баш бурунгаар уткуп алган эрес-кежээ кижилерни ыттавайн барып болбас. Ындыгларга 1973 чылдың ноябрьда-ла бо чылдың үлүүнче киришкен Фаина Дмитриевна Маконтова начальниктээн № 5 харылзаа салбырының, база-ла ынчандан эгелеп бо чылдың үлүүнде ажылдап турар Раиса Сергеевна Чайникова удурткан № 4 салбырның болгаш төп харылзаа белдиринде почта цегиниң (начальниги Елизавета Николаевна Маценко) ажылдакчылары хамааржыр.

Н. БЕЛЯШОВ,
хоорайның харылзаа белдириниң начальниги.

Ырбанның ыяш белеткээр пунктузунуң ажылчыннары бо хүннерде ыяш кезер участоктарында хайнышкынныг ажылдап турарлар. Ыяш белеткелчилериниң аразында калбарган социалистиг чарыштың тиилекчилериниң бирээзинге чолаачы Николай Бяков санадып турар. Кестинген ыяшты салдаар черлерже үндүр сөөртүрүнүң талазы-биле хүннүң нормазын ол доктаамал 140 хуу күүседип турар.

ЧУРУКТА: чолаачы Н. Бяков.
А. МЕЛЬМИКОВТУҢ фотозу.

Эрги чылдың белээ-биле

Республиканың автотранспортчулары эрги чылды эки үдеп, Чаа чылды күш-ажылчы бедик көргүзүглер-биле уткаан. Беш чылдың шиитпирлиг үшкү чылында 4 млн. 100 муң тонна чүък сөөртүр планын 200 муң тоннага ажыр күүседип, 760 ажеш резина дугуйларны болгаш 420 муң литр бензинни камнап ап шыдаан.

Эрткен чылдың планныг онаалдазын хуусаазындан эрте дооскаңнарга Кызылдың № 2 чүък, Ак-Довурактың, Чадааның, Шагаан-Арыгның автобүдүрүлге коллективтери хамааржыр.

Ф. КРУГОВОЙ.

БҮЗҮРЕЛДИГ БАЗЫМНАР

«Саян» совхоз — Бии-Хем районда эң хөй сүт бүдүрер ажыл-агый. Ынчангаш ооң харысалгазы улуг, ол күжениишкинни, шалыпчы ишти негээрин бистиң саанчыларывыс, малчыннарывыс эки билир.

Совхоз шиитпирлиг чылда күрүнеге 1640 тонна сүт садар планын декабрь эгезинде күүсеткеш, даалгадан ажыр 630 тоннаны саткан. Ол дээрге совхозтуң үш сүт-бараан фермазының ажылчыннарының демниг ажылы. Аңаа шиитпирлиг рольду малга четчир янзы-бүрү чемнерни белеткеп, чемгерилгениң рационун сагып, инектерни эки ажаап турары, кижилерниң ажылынга ак сеткилдиг чоруу ойнаан. Ооң ачызында саанчы бүрүзү быжыглаан инектеринден хөй сүттү саап ап турар. Чижээлээрге, Инна Тенникова чылда бир инектен-не 2300 кг сүт саар тургаш, 3157 кг чедирген. Ол ышкаш Валентина Адарченко 2500 кг орнунга 3147 кг сүт саган. Александра Чамбал 2250 кг планын 2604 кг кылдыр күүсеткен.

Фермалар аразының социалистиг чарыжынга чыл түңнели-биле Могайның фермазы тиилээн. Ында саанчы бүрүзү ортумаа-биле чылда бир инектен 2150 кг сүт саар тургаш, 2670 кг чедирген.

Маңаа онзалап демдеглээр чүүл—бистиң фермаларывыс бүрүзү — Могайның-даа, Суштуң-даа, Өөктүң-даа — дең-дески ажылдап, аразында ёзулуг маргылдажып турары. Олар чаа чылды ындыг өөрүшкүлүг шалыпчы иш-биле уткааннар.

З. ТРАПИЦЫНА,
совхозтуң улуг экономизи.

ЧАРЫШКА КОЖАЗЫН КЫЙГЫРГАН

Шиитпирлиг үшкү чылда алган социалистиг хүлээлгезин боттандырар талазы-биле Улуг-Хем районнуң «Улуг-Хая» совхозунуң ажыл-ишчилери чамдык эки түңнелдерни чедип алган. Малдың баш саны өскен. Күрүнеге дүк, сүт садар планын ноябрь 1-де күүсеткен. Совхозта мурнакчы ишчилерниң саны чыл бүрүде немежип турар. Район Советиниң депутады, Күш-ажылдың Кызыл Тугу орденниң эдилекчизи Дугар Эник-кыс бир инектен 2044 кг сүттү саган. Тыва АССР-ниң алдарлыг хойжузу Шырапай Кунгаажап 100 хойдан-на 113 хураганны камгалап алган. Комбайнер Александр Буянкин 967 гектар черниң тараазын ажааган. Валерий Хамар-оол «ДТ-75» деп трактор-биле 900 гектар чымчак андарылга кылыр хүлээлгезин 1218 гектар чедирген.

«Улуг-Хая» совхозтуң ажыл-ишчилери боттарының курлавырларын болгаш бар аргаларын санап көргеш, 1973 чылда дараазында хүлээлгелерни алган. Тарааның бедик дүжүдүн өстүрүп, бир гектардан-на 10,5 центнерни ажаап алыр, күрүнеге 2140 тонна тарааны, 690 тонна сүттү, 720 тонна эътти, 90 тонна дүктү садар. Төрүүр 100 малдан-на 85 хураганны, 80 бызааны, 75 кулунну камгалап алыр дээн.

Совхозтуң ажыл-ишчилери кожазы «Күш-ажылдың хостуу» совхозтуң ажыл-ишчилерин социалистиг чарышка кыйгырган.

О. ТАВАА.

Мурнакчы малчын

Таңды районнуң Тона аттыг совхозунда мурнакчы саанчылар хөй. Оларның бирээзинге Демир-Хая Кара-кысты хамаарыштырып болур. Ол— аныяк саанчы. Баштай аңаа бергелер таваржып турган. Кара-кыска дуржулгалыг саанчылар Клара Долзат, Монгуш Чечек улуг дузаны көргүзүп, ажыл-иштиң чажыдын айтып бергеннер. Ам Кара-кыс мурнакчы ишчилерниң аразында кирген.

Демир-Хая Кара-кыс бир инектен 2000 кг сүт саарын хүлээнгеш, ону күүсеткен.

Аныяк коммунист саанчы—идепкейлиг хөй-ниитичи. Ол—кедээ Советтиң депутады, суурда херээженнер чөвүлелиниң кежигүнү.

А. ЧООДУ.

Септекчилерниң чедиишкини

Чөөн-Хемчик районнуң «Искра» колхозунуң механизаторлары техника септелгезин организастыг чорудуп турар. Ол ажылга 13 кижи доктаамал киржип келген.

Септекчилер ортузунга социалистиг чарышты калбартып, механизаторларның күш-ажылын эки организастааның түңнелинде, шиитпирлиг чылдың дөрткү кварталында планнаттынган ажыл хуусаа бетинде күүсеттинген. Колхоз 8 тракторнуң капитал септелгезин дооскан. Арткан тракторларга чүгле техниктиг ажаалда чорудар. Септезе чогуур 27 андазын, 12 илиир бүрүн кылдынган.

Техника септелгезин Чаа чыл бүдүүзүнде доозар дээн сорулгавыс хуусаа бетинде күүсеттине бергени септекчи механизаторларны хей-аът киирген.

Техника септелгезинде Алексей Ховалыг, Ондар Мандыкпан, Монгуш Кертик-оол ышкаш ажыл-ишке кызымак, өске эш-өөрүнге үлегерлиг, хөй-ниитиниң ажылынга идепкейлиг кижилер хөй.

С. СЕВЕК-ДОРЖУ,
машина-трактор мастерскаязының эргеленчизи.

1974 ЧЫЛГА УТКУШТУР ПЛАН

Тоску беш чыл планын күүседириниң шиитпирлиг, үшкү чылында бистиң улузувус коммунистиг тургузуушкунга кайгамчыктыг чедиишкиннерни чедип алган. Үлетпүр бүдүрүүшкүнүнүң немелде өзүлдезин план ёзугаар 5,8 хуу кылдыр доктааттынганының орнунга 7,3 хуу болур. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн улгаттырарының план онаалдаларын ажыр күүсеткен. Чурттуң экономика күчүзүн улам өстүреринге, улустуң амыдыралының материалдыг болгаш культура деңнелин бедидеринге таарымчалыг байдаллар тургустунган.

1974 чылда бүгү улустуң социалистиг чарыжы улам күштүг калбарган. Ооң дээштиг хевирлериниң бирээзи уткуштур алган планнар боор турар. Беш чыл планының онаалдаларындан ажыг хемчээлдиг ындыг планнарны төлевилеп тургузарының болгаш чедиишкинниг боттандырарының дуржулгазын «Социалистиг чарышты организастаарын улам экижидер дугайында» СЭКП ТК-ның доктаалында чүүлдүг деп көрген. Ук дуржулга-биле муң-муң бүдүрүлге коллективтери чепсегленген.

Күрүнеге ажыктыг чүүлдерни: күжениишкинниг күүсеттинер план тургузуп алырын, бүгү курлавырларны ажыглаарын, чуртка херектиг продукцияны бүдүрүп үндүрерин, чиг-этти болгаш материалдарны камнаарын, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидерин коллективтиң ажыл-ишчи бүгүдезинге ажыктыг болдурар экономика байдалын тургузар сорулга тургустунуп турар деп чүвени СЭКП ТК-ның декабрь (1973 чылда) Пленуму демдеглээн.

Чурттуң муң-муң бүдүрүлге черлери 1974 чылга уткуштур күжениишкинниг планнарны тургузуп алган. Мурнакчы коллективтер ол планнарны анаалагызы дег — ээлчеглиг чыл келир дей бергенде эвес, харын ооң келиринден элээн хөй ай бурунгаар тургузуп эгелей берген. Ук планнарны төлевилеп тургузары ындыг онза чугула талалыг. Ол ажылды чуртка баштай москвачылар делгеренгей калбарткан. «Компрессор» заводтарның, ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг автоматтыг шугумнарының, Москваның ийи дугаар шак заводунуң, «Кызыл маадыр» бүдүрүлге каттыжыышкынының, Тельман аттыг фабриканың болгаш өске-даа хөй-хөй бүдүрүлге черлериниң коллективтери 1974 чылды шалыпчы ажыл-иш чылы болдурарын, беш чыл планын хуусаа бетинде күүседиринге улуг үлүг-хуузун киирерин күзээш, беш чылдың дөрткү чылынга уткуштур июль-августа-ла планнар тургузуп алган. Олар 1974 чылда бүдүрүүшкүн хемчээлин өранчок улгаттырарын хандырар болгаш күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң беш чылды сөөлзүредир чедип алдынар кылдыр планнаттынган деңнелин чедип алыр—кол сорулгалыг.

Уткуштур планнарның өөскүдүкчүлери—бүдүрүлге черлери чүүл-бүрү продукцияны бүдүрүп үндүрүп турар, олар чүүл-бүрү сорулгаларны чедип алыр деп төлевилээн-даа болза, оларның тургузуп алган планнары чаңгыс гай бир мөзүлүг: олар бүдүрүлге коллективтериниң бүдүрүлге курлавырларын чогаадыкчы ёзу-биле массалыг дилеп тыварынга, күш-ажылчы бедик сорук кирижишкиннинге оорганланган. Оларның бүдүрүлге бүрүзүн-де ажылчыннарның, участоктар бригадаларының болгаш ээчеглерниң хууда чыл планнары төлевилеттинген. Бүдүрүлге черниң күжениишкиниг планын күүседиринге улуг-хуузун ажыл-ишчи бүгүдези киирер. Бүдүрүүшкүннүң ажыктыын бедидери дээш бүгү устуң шимчээшкининиң күштүг агымы чогум-на ажылчын инициативаның ол дамырактарындан четчелеттинип турар.

Уткуштур алган план — беш чыл планын барымдаалап 1974 чылга онаашпыр берген күрүне даалгазынга коллективтиң социалистиг хүлээлгелерин катканы ол. Чижээ, «Компрессор» заводка күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү министерствонуң бальлаан планын ёзугаар келир чылын 1970 чылдаазындан 35,9 хуу улгадыр ужурлуг. Бүдүрүлге черниң ажыл-ишчилери боттарының аргаларын санап көргеш, уткуштур алган планга ажыл-иштиң бүдүрүкчүлүүн харын беш чылды сөөлзүредир чедип алдынар деп айытканы дег, 46,2 хуу бедидер кылдыр төлевилээн. Ону чедип алыр арганы чүү бээрил? Коллективтиң улам шалыпкын темпилерлиг ажылдаары! 1973 чылда күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү планнаттынган деңнелинден 12 хуу ажыг бедээн. Ооң ачызында беш чылдың дөрткү чылының планын чедиишкинниг күүседиринге таарымчалыг байдал тургустунган. Беш чыл онаалдазының контроль чурагайларынга немей хөрзүн быжыглаарынга ажыглаар чорумал беш агрегатты болгаш чаа ажаап алган рис соодар 50 деригни бүдүрүп белеткээр (тарааны эки кадагалаарын ол хандырар, ынчангаш ону элеваторже чорударының бүдүүзүнде кургадырын эргежок чугула эвес болдурар аргалыг). Улуг соодукчуларга ажыглаар, хөй талалыг түңнелдер бээр кылдыр 30 хуу экижиткен компрессорларны база чавыс температураларлыг ажылдаар чаа-чаа деригилерни бүдүрүп эгелээр.

Чурттуң мурнакчы коллективтериниң чүгле бедик онаалдаларны дагдыңып ап турары эвес, харын ол хүлээлгелерни техник-үлетпүр-саң-хөө планнарында —бүдүрүлгениң үлетпүр-ажыл-агыйының чыл планында киирип турары онза чугула. Ол чорук ажылчыннарның болгаш албанхаакчыларның бедик бүдүрүкчүлүг ажылдаарынга таарымчалыг чүүлдерни тургузар ужурлуг ажыл-агый удуртукчуларының база дузалал албан черлериниң харысалгазының дыка көдүрер.

Бир эвес бүдүрүлге ийикле үлетпүр каттыжыышкыны немелде продукция үндүрер талазы-биле уткуштур планны хүлээп алгаш, күүседир болза, шаңналдарны бедиткен хемчээлдер-биле доктаадыр болгаш төлээр. Ынчаарга олар немелде продукцияны чүнүндээ мурнунда материалдыг курлавырларны камнааның, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедиткениниң, беш чыл планының бо чылга көрген онаалдаларының деңнелинде турар азы ажып турар өске-даа шаңналдыг көргүзүглерниң күсели-биле бүдүрген турар ужурлуг. Шаңналдар хемчээлин бедидерин уткуштур план хүлээп алганы-биле холбаштыр материалдыг шаңнал фондузунче шилчидиишкиннерниң күсели-биле боттандырар. Ол сорулгаларже материалдыг шаңнал фондузунуң артыышкыннарын болгаш министерстволарның, ведомстволарның база каттыжыышкыннарның төпчүткен фондуларының хөреңгилерин угландырып болур.

Москвачыларның эгелекчи саналын муң-муң бүдүрүлге коллективтери деткий берген. Волгоградтың трактор заводу контроль чурагайларының беш чылдың сөөлгү чылында бүдүрер деп көргени хире тракторларны 1974 чылда кылыр деп шиитпирлээн. Минскиниң соодукчулар заводу баштайгы онаалдалар ёзугаар 1974 чылда көрдүнгенинден 20 муң аппараттарны хөйнү бүдүрер.

Молдавияның автомобильчилери беш чылдың дөрткү чылының планынга немей улус ажыл-агыйының бир миллион тонна чүъктерин сөөртүрүн шиитпирлээн. Уралдың машина тургузукчуларының коллективи 1974 чылда баштай планнап тургаанындан 200 муң рубль хөй арыг орулганы алыр. Чүс метр узун согунуг база 80 кубометр ишкир ускууштуг кылаштап чоруур эң улуг экскаватор болгаш 5000 кубометр ишкир домна суугунуң дерилгези хуусаазының бетинде белен болур.

Усть-Каменогорскиниң конденсатор заводунуң, Александровскиниң радиозаводунуң, Черниговтуң химиктиг волокнолар комбинадының, Ереванда С. Шаумян аттыг алгы-кеш бүдүрүлге каттыжыышкынының болгаш өске-даа хөй-хөй бүдүрүлгелерниң коллективтери бедик хүлээлгелерни алгылаан. Оларны боттандырары 1974 чылдың планын хуусаа бетинде күүседир арганы бээр болгаш беш чылды ниитизи-биле чедиишкинниг доозарынга тодарадыкчы ужур-дузалыг болур.

А. СТРОГАНОВ,
СЭТА-ның корр.

Масса-политиктиг ажыл

ЧАА, ДЭЭШТИГ АРГАЛАРНЫ ДИЛЭЭР

Тоску беш чылдың планнарын бистиң районнуң чедиишкинниг күүседип турарында ажылчыннарның, хову-шөлдерниң болгаш фермаларның ажыл-ишчилериниң, интеллигенцияның ортузунга масса-политиктиг база идей-кижизидилгелиг ажылды калбарткан улуг ужур-дузалыг болганы чигзиниг чок. Ол чедиишкиннерде бистиң лекторларывыстың, пропагандистеривистиң, политинформаторларывыстың болгаш агитаторларывыстың биче эвес үлүү кирген.

Ам районнуң колхоз, совхозтарында, чурттакчылыг чер бүрүзүнде «Билиг» ниитилелиниң эге организациялары бар. Оларда 192 кежигүннер бактаап турар.

Эрткен чылын районнуң лекторлары 1000 ажыг лекцияларны номчаан. Оларның хөй кезээ СЭКП-ниң төөгүзү, көдээ ажыл-агый айтырыглары, делегей байдалы, педагогика болгаш психология, партияның база чазактың чугула шиитпирлериниң айтырыглары ышкаш темаларга номчуттунган.

«Революцияның чалбыыжы», ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг, «Тиилелге» совхозтарда эге организациялар эки ажылдап турар. Оларның лекторлары ажылын план ёзугаар клубтарга, фермаларга, хову турлагларынга чорудуп турар. Идепкейлиг лекторларның аразында «Революцияның чалбыыжы» совхозта Е. Саломатова, М. Казанцева, В. Комарова, Н. Койоненко, ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозта П. Усков, В. Чубак, В. Дандар, «Тиилелге» совхозта Х. Пинов, Д. Дардаш оларны адаза чогуур.

Үстүнде адаттынган ажыл-агыйларның партия организацияларында «Билиг» ниитилелиниң эге организацияларынга доктаамал дузаны чедирип турар. Чижээ, «Революцияның чалбыыжы» совхозта партбюронуң эгелекчи саналы-биле Балгазын суурнуң Культура бажыңының чанында доктаамал лекторийни тургузуп, неделя санында лекцияларны организастап турар. Ук лекторий суурнуң хөй-ниити организациялары-биле сырый харылзааны тудуп, план тургузарда, суурнуң ажыл-ишчилериниң, ылангыя аныяктарының сонуургалдарын барымдаалап турар. Ийи чыл мурнунда, лекторийни баштай организастап турда, бергелер база тургулаан. Чурттакчылар колдуунда-ла делегей байдалының дугайында лекцияларга келгилээр, а литература болгаш уран чүүл, күрүне болгаш эрге, атеизм талазы-биле лекцияларга шоолуг келбес турган. Оон клубка тематиктиг кежээлер эрттирип, оларның мурнуу чарыында лекцияларны номчуурун организастап эгелээн. Аңаа «Беш чыл — меңээ, мен — беш чылга», «Мен — Совет Эвилелиниң хамаатызы мен», «Чеве, оолдар» ышкаш кежээлер эки эрттирилээн.

Балгазын школазының директору Е. Саломатованың «Амгы үеде өзүп орар салгалдың коммунистиг кижизидилгези», М. Казанцеваның «Совет херээженнер — коммунизмниң идепкейлиг тургузукчулары» дээн ышкаш лекциялары болгулаан. Ындыг кежээлерге чүгле аныяктар эвес, харын улуг назылыг-даа кижилер кээп, лекцияларны дыңнап, культурлуу-биле дыштанып турар.

ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтуң парткому лекция пропагандазын совхоз бүдүрүлгези-биле чоок холбаштырар, орта тускай эртемниглерни калбаа-биле киириштирер дээш организастыг хемчеглерни алган. Ында лекторларның номчуур лекцияларының темаларын «барымдаалап тус-тус участоктарда быжыглаан. Ылангыя көдээ ажыл-агыйның экономиказын улам хөгжүдеринче кичээнгейни угландырган. Кол зоотехник В. Чубик удурткан экономиктиг билиглер секциязының лекторлары совхозтуң ажыл-ишчилериниң мурнунга айда үш катап лекцияны номчуп турар. Чижээ, совхоз директору В. Кожушконуң «Совхозтуң экономиктиг көргүзүглери болгаш бүдүрүлгени хөгжүдеринге оларның салдары», кол зоотехник В. Чубиктиң «Мал ажылында ниитилел бүдүрүлгезиниң ажыктыын бедидери», партком секретары В. Дандарның «Көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезинге мурнакчы дуржулганы нептередири» деп лекциялары дыңнакчыларга сонуургаачыг болгулаан.

Ол совхозтуң ажыл-ишчилери — малчыннары болгаш тараажылары — беш чылдың шиитпирлиг чылында бүгү көргүзүглер талазы-биле улуг чедиишкиннерни чедип алганы таварылга эвес.

«Билиг» ниитилелиниң район организациязы лекция пропагандазын улам экижидер талазы-биле чамдык хемчеглерни ап турар. Ооң пленумунга «Тиилелге» совхозта эге организацияның ажылының дугайында отчётту дыңнап, ында кудумчулар концерттерин, янзы-бүрү темаларга лекция, илеткелдерни организастап турарын эки деп санаан. Район организациязының президиумунга район эмнелгезинде болгаш Дуржулга станциязында эге организацияларның илеткелдерин дыңнаан соонда, медицина темазынга лекцияларның саны өзүп, станцияның эртем ажылдакчылары ол-бо ажыл-агыйларже үнүп турар апарган.

Ынчалза-даа районнуң ажыл-ишчилериниң ортузунга лекция пропагандазын чорудуп турарывыста улуг четпестер ам-даа бар. Чижээ, эртем-билиглиг кадрлар-биле хандыртынганын алырга, Дуржулга станциязында байдал эки. Ооң ажылдакчылары көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезинге мурнакчы дуржулганы нептередир, ооң янзы-бүрү адырларынга ажыл-херекти шын организастаарының дугайында тодаргай сүмелерни ажылдап кылыр хүлээлгелиг. Ынчалзажок станцияның тускай эртемниглери болгаш эртем ажылдакчылары өске черлерге шоолуг барбайн, лекциялар, илеткелдер кылбайн турар. «Билиг» ниитилелиниң ында эге организациязы (удуртукчузу В. Фомин) ажылды планнап турза-даа, оозу саазын кырында артып турары хомуданчыг.

Ниитилелдиң «Россия» совхозта эге организациязының ажылы база кошкак. Ында школа башкылары колдуунда-ла суур иштинге лекция номчуп турар боордан башка, ажыл-агыйның тускай эртемниглери чон ортузунга экономиктиг темаларга лекцияларны хаая эрттирип турар.

Бисте ниитилелдиң эге организацияларының, секцияларының ажылын ам-даа тода планнавайн, номчаан лекцияларның шынарын четпес хынап турарывысты миннир херек. Лекторларның лекцияларын ажылдап кылыры, оларны чугаалажып, сүмележип турары база четпес.

Ам мал кыштагладыышкынының изиг түлүк үези. Бистиң лекторларывыс, политинформаторларывыс малчыннар ортузунга СЭКП обкомунуң X пленумунуң материалдарын тайылбырлаар талазы-биле күженииишкинниг ажылдаары, чаа, дээштиг аргаларны дилеп, тывары негеттинип турар.

С. ООРЖАК,
СЭКП Таңды райкомунуң пропаганда болгаш агитация килдизиниң эргелекчизи.

Кыштаглаашкын — шалыпчы фронт

КАТТЫШКАН КҮШ-БИЛЕ

— Эштер, бистиң бригаданың чизезинде бөгүн 4472 баш хой бар-дыр. Ооң 1652-и хураганнар. Бүгү хой он бир коданда кыштаглап турар—деп, элээн хой сан-түңнерни адаан соонда, илеткелчи кыштаглаашкынның байдалынче кирипкен:

— Бистиң «Коммунизмче орук» колхозтуң ылаңгыя бо № 3 бригаданың девискээринде кыштың байдалы чогумчалыг: эрткен чылгы ышкаш улуг хар-даа, соок-даа чок. Ынчалза-даа бойдустуң таарымчалыг болганынга таалап олуруп шыдавас бис. Бригададан бөгүнге чедир 4 хураган, 3 хой аарыгдан хораан. Бо таварылганы малчын бүрүзү кичээнгейге алыр ужурлуг...

Чаа чылдың мырыңай бүдүүзүнде Эрзинде «Коммунизмче орук» колхозтуң № 3 хойжу бригадазының хуралы болган. Районнуң база колхозтуң бодунуң мал ажыл-агыйының тускай эртемниглери болгаш колхоз баштаар чериниң даргазы киришкен ол хуралга малчыннар шиитпирлиг чылдың түңнелдерин, кыштаглаашкынның дугайын болгаш 1974 чылдың сорулгаларын чугаалашканнар. Коммунист Наталья Күнчүң, комсомолчу Света Дүгержаа, аныяк кадарчы Содунам Бора-Хөө ышкаш мурнакчы малчыннар бар-даа болза, бригаданың ниити көргүзүүнүң чавыс болганын хуралдың киржикчилери шыңгыы шүгүмчүлээннер.

Бригаданың кол сорулгазы—шээр малды өстүрери. Ол сорулганы күүседир дээш социалистиг чарыш калбарган турган. Өдек-кыштаг септелгези, мал чеминиң белеткели, кыргылда, чуулда суг-суг дээш малчыннарның күжүн үндүрбээн ажылы чок. Кижи бүрүзү-ле хол куруг орбаан. Ынчалза-даа беш чыл планын күүседириниң шиитпирлиг чылында ук бригада колхозтуң өске бригадаларының дөгерезинге аштырган — мал бажын өстүрер талазы-биле чыл планы күүсеттинмээн. Ооң чылдагааны чүдел?

1972—1973 чылдарның кыжы ол черге кончуг берге болган. Харның кажангызындан-даа кылын дүшкенинден чамдык ааларны хары чуга черже— Тес үнүүче көжүргүлээн. Соокта көжери, түр туткан кажааларга кирери, мал чемин чаа кыштагже сөөртүрү малга болгаш ажылга салдарлыг болган. Ынчалза-даа чаңгыс аай байдалга кожа турган коданнарның көргүзүглериниң дөмей эвес болганы элдеп. Моон чылдагааны малчыннарның боттарының хүлээнген херээнге аңгы-аңгы хамаарылгалыында. Шынап-ла кызымак малчын кайыын бээр сүржүп турган, хоюн чылыг суг-биле суггарар арганы безин тып аптар-ла болгай. Шиңжээ Ойдуп, Нина Баазаң, Күнчүң Ижи оларның төрүүр чүс хойга онааштыр 90—95 хураганнарны бүрүн өстүрүп алганы — оларның ажылга шудургузунуң демдээ, а малын камгалап шыдаваан кижилерниң көргүзүүнүң кудузу харыысалга чок болганында-дыр.

Улус ажыл-агыйын улам ыңай хөгжүдер талазы-биле тоску беш чыл планын күүседириниң шиитпирлиг чылында № 3 бригада төрүүр чүс хойга онааштыр 78-ле баш хураган өстүрүп алган. Бригада кежигүннеринге ооң эгенчиг болгаш хомуданчыг болуру чөп. Ынчалза-даа колхоз баштаар чериниң, ында партия болгаш хөй-ниити организацияларының, тускай эртемниглерниң бригадага четпес дузалаанын база айтыр херек. Ону бригада хуралынга малчыннарның саналдары бадыткап турду.

Күден Санчы: — Кудукта ДТ-45 деп тракторнуң хөделдирикчизи бар. Ооң күжүнүң чартыы безин ажыглаттынмайн турар. Чанында кызыл-булуңну оон чырыдар дээрге, ынаар шөйер электри удазыны чок. Кажан эккеп бээри билдинмес. Улуг доскаарның суг төгер черин чылыдар сугу херек. Кажан эккээри билдинмес. Хөделдирикчи тургускан казанак чылыглаарда өдек сөөртүр машина аазааннар — ам-даа сураг.

Бөмбүрүк Серзиңмаа: — Хураганнарга сиген баглап бээр чиңге хендирден эккеп берип көрүңер. Сула урар кажаа кылып бериңер дээримге, бригадир тоовас-тыр. Ам сиген кажаазында хар, довурак-биле ол холужуп чыдыр. Суг кудар доскаарлар база чок. Ол черле тывылбас чоор бе?

Идам Сүрүң:—Ийи-ле сакманщиктен тып берип көрүңер. Хойнуң төрүүр үези келген, а сакманщиктер кымнында-даа чок. Почтачывыс база чок, солуннар келбестээн.

Малчыннарның дилээниң болгаш негелдезиниң күүсеттинмейн турары илдең. Ону боттандырар талазы-биле дарый хемчег алыры күзенчиг. Чүгле демниг ажылдың түңнелинде бригаданың мурнунда салдынган сорулгалар боттаныр дээрзин утпас херек.

Кыш орту кирген. Ынчалза-даа кызыл-булуң хаалгыг, чунар-бажың ажылдавас, чамдык коданнарда оңгача, өскелеринде суугу, артканнарында суг кудар доскаар, сакманщиктерге халаттар чедишпес болганы, чамдык кажааларның чылыглаттынмааны, ылаңгыя суггат айтырыы бо үеде кижи бүрүзүн дүүретпес арга чок. Хуралдың киржикчилери илереттинген четпестерни чайладырын аазааннар. Төрүүр хойнуң беш коданынга ажылдаар беш сакманщикти колхоз төвүнге өөредир шиитпирни база хүлээп алган.

Бригадада мал чеми четчир: сиген-даа, сула-даа бар. Удавас чарба база келир. Бо чылын хар чуга болганындан хой нургулайында одарга хүнзээр. Ынчалза-даа немелде чемни база берип турар. Амдыызында байдал эки. Малчыннар 1974 чылда чедиишкинниг болурунга бүзүреп турарлар.

К. ЧООДУ.

ЧУРУКТА: бригаданың хоочун малчыны, мурнакчыларның бирээзи Күнчүң ИЖИ.

КЫШТАГ САНЫНДА САРААТ

(Репортаж)

АДЫР-КЕЖИГ суурдан аъттанып үнүп турувуста, хүн дүъш чеде берген чүве. Тоора-Хемни кешкеш, совхозтуң Көк-Чар фермазын таварты, тапталып калган кылан хар-орук-биле хап ор бис. Ында-мында сараат сигеннер көстүгүлээр. Оларга ам-даа дегбээн. Мал хүр кыштаглап турары оон-на илдең болду. Бистиң-биле кады чораан, «Тоора-Хем» совхозтуң кол зоотехниги Оюн Серенович Кара-оол чугаалай-дыр:

— Бистиң Тожуга мындыг кыш хаая болгулаар чүве. Магалыг кыш ышкажыл бо. Хар чуга, соок шоолуг эвес. Мал колдуунда күскү хевээр ийин. А эрткен чыл тулган берге болган. Ынчан манаа харның кылыны метр чедип турган. Бо үеде белеткээн мал чемин орту эртир чиртип каапкан чүве. Ам малчыннар мал чемгерилгезин чаа эгелеп турар-дыр. Белеткеп алган чемивис-даа четчир. Мал чеми тараа база арбын болган. Ам бүгү чүве чүгле малчын кижиниң бодундан хамааржыр.

Хар чуга, соок чок дээш малчыннар малын норма ёзугаар чемгербейн турар аян бар-дыр. Ол шын эвес деп бодаар мен—деп, машинавыс чолаачызы чугаага кириште.

Ол сөстерниң чөптүүнге кол зоотехник база каттыжар ужурга таварышты:

— Сээң ооң шын харын. Кыш кандыг-даа болза, малды баш удур азырап чемгерер херек.

— Арган малды чеже-даа азыраарга, деңгиир эвес.

— Ындыг харын. Кол Шой-Сүрүңнү көрүнер даан. Оон инектери чүгле чыл бүрүде хүр, семис кыш ажарыл? Ол төрүүр 100 инекке онааштыр канчап 100 чедир бызааны менди ап турарыл? Моон чажыды чүдел дээрге, малын кышкы үеде эки азырап ажаап турарында-дыр. Ол инектерни чогуур рацион ёзугаар чемгерер. Ынчаарга кыжын-даа мал арар боор бе.

Машинавыс дыттарлыг, хадыңнарлыг арга кирип келди. Бүүрелчин-бүүрелчин дөңнерлиг арга. Машина бир бүүрелчинче үнгеш, база катап оңгарже кирер. Орук ол-бо дыйлыннааш чоруп берген. Олап чоокта чаа-ла мал чеми сөөртүп дажыглап турганы илдең: оруктуң ийи талазында ында, мында сиген тогланчызы чыткылаар.

АРГАЛАРНЫ эртип, ажыктарны таварып чорааш, кышкы хүн чүгүрүүнде кире бергенде, Толбул фермазынга бардывыс. Совхозтуң ат-сураглыг малчыны. Күш-ажылдың Кызыл Тугу орденниң эдилекчизи Кол Далдасович Ш[illegible] Сүрүңнүң кыштаа Толбулд[illegible] үстүү булунда, эриин дурга[illegible] кара шивилер үнгүлээн хөө[illegible] бек сут чанында бо. Кажа[illegible]ларны аажок чылы[illegible]лаан, ишти кургаг. Ин[illegible] алаанга төгер кургаг өлек[illegible] даштын тейлендир оваалаг[illegible]лап каан. Ийи чадагай кажаада улуг сараат сигеннер. К[illegible]данның арыг-силиин, хам[illegible] чүвениң эмге-сексели[illegible] көрге[illegible] «бо-даа кежээ, кызымак ма[illegible]чын-дыр» деп, кижи доруан-[illegible] эскерип каар.

Кол Далдасович даштын ч[illegible]дагай кажаада инектеринге к[illegible]жээки немелде чемгерилге б[illegible]рип тур. Инектерниң семи[illegible] шыраа магалыг.

— Мындыг семис инектерн[illegible] чемгерген херээ бар бе?

— Чемгербеске хоржок—де[illegible] Кол Долдасович харыылады. Кыш дээрге кыш-ла болга[illegible] Малды ыяап-ла чемгерер х[illegible]рек. Оон башка арыптар.

Малчынның бажыңынга ба[illegible]дывыс. Ооң иштинде арыг-сили[illegible] чылыг болду. Шайлап олуравыста, депутат малчын бодунуң ажыл-херээн болгаш ол девискээрде малчыннарның амыдырал-чурттталгазын, мал кыштаглаашкынының байдалын биске сонуургадып чугаалады.

— Бо кыжын мал хүр ажып тур. Ынчалза-даа чылыг болгаш, бо кыштаг чанында кара сугнуң дожу эки кылынналы доңмаан. Инектер олче кылаштаашкаш, сугга дүжер, бо-ла арай бергедеп тур—деп, Кол Далдасович түңнелинде чугаалады.

ТОЛБУЛДУҢ алдыы булуңу. Мында совхозтуң дөрт кодан хою кыштаглап турар. Баштай Маадыр-оол Серенниң аалынга барып кирдивис. Ол мал кадарарынга ындыг-ла ур болбаан. Ынчалза-даа ооң хей-[illegible]

— Эрткен чылын хураганнар кадарып кыштаан кижи мен—деп, ол биске чугаалады.—Оларым ам тогду хойлар апарган, бо чылын бир дугаар оолдаар. Ынчангаш харыысалга улуг.

— Кышка белеткел эки-ле ыйнаан?

— Белеткелим багай эвес ийин, даргалар. Кажааларым чылыг. Чаш хураган доруктурар кажааны база тудуп берген. Кургаг өлек база бар.

— А мал чеми?

Ийи сараат сиген, ийи машина ишти сула даштын белен. Тогдуларымның кошкак, арганнарын үзүп алгаш, тургузу азырай бердим. А өске артканнарынга немелде чемни: эртен баш бүрүзүнге 200 грамм суланы, кежээ сигенни каап берип тур мен. Хойларны чанывыста кара сугдан суггарып алыр-дыр бис.

1974 чылга хүлээлге алдынар-ла ыйнаан?—деп, Серен Чолдаковичиден сонуургап айтырдым.

— Мында малчыннар шуптузу чаа чылга хүлээлгени алган. Төрүүр 100 тогдудан 90 хураганны менди доруктурар, бир хойдан 2,1 кг дүктү алыр—мээң хүлээлгем ол. Сөглээн сөске ээ болур дээш чүткүдүп тур мен.

Оон-биле кожа — Мырлаа Дембирииниң коданы. Кажаалары мырыңай кожа. Мырлаа Дембирииниң коданында 500 баш хураганнар бар. Хураганнарның чамдыызын шаглада-ла тургузу азырай берген. Ынчалзажок хураганнарның күш-деңгели багай эвес. Чем аймаа бүрүн четчир болду.

КЕДЭЭР даг эдээнде база бир кыштаг. Оон ээзи — Хамааты-оол. Ында дуңгужун төрүүр тогду хойлар. Байдалы эки.

— Менде чаңгыс-ла четпес чүве — чаш хураган, доруктурар чылыг кажааның делгем [illegible] — деп, Кол Хамааты-[illegible] гыттырып бээрин даргалардан дилээн кижи мен.

— Чылыг кажаа, кылыр улус дөө аалда чедип келген— деп, кол зоотехник аңаа дыңнатты. Олар чылыг кажааны силерге база кылыр эвеспе.

— Доруун боор-тур — деп, хойжу өөрүдү. Оон башка хоржок. Хойларым февраль ортаандан эгелеп оолдаар болгай. Оон өске негелдем чок ийин.

Алак сөөлүнде, Кол Бүрбүнүң кыштаан тавардывыс. Кыштаг бүрүзүнде-ле сараат сигеннер, оваалай төккен сула. Чем четчир. Черле ынчаш, малчыннар боттарының күштеринге, болдунар аргаларынга бүзүреп, 1974 чылдың кыжындан чаңгыс-даа баш мал оскунмас, чаш төлдү менди алыр дээш, улуг сорук киришкин-биле ажылдап турар болдулар.

К. АРАКЧАА,
«Шынның» тускай корр.

БИСТИҢ ИЙДЕ

«Тоора-Хем» совхозтуң Ийи салбырының малчыннары бо чылын кыштаглаашкынга эки белеткелдиг ужурашкан. Салбырда партия организациязы организакчы болгаш массалыг ажылды чогуур деңнелге тургускан.

Куштуг-Кежигде 3, Доруг-Хөлде 1 коданнарга мал чеми сөөртүп чедиреринге 8 шанактыг аъттыг дөрт кижини быжыглаан. Мыйыстыг бода мал фермазынга болгаш өске-да[illegible] черлерде коданнарга мал чем[illegible] чедирер шанактыг аъттыг кижилерни тургускан. Шанакты[illegible] аъттардан аңгыда 2 тракто[illegible] база мал чеминиң сөөртүлгезинде ажылдап турар.

Салбырда малдың кышта[illegible]лап турары эки. Бөдүүн чем[illegible]нерден аңгыда, мал чеми та[illegible]раа, минералдыг чемнер ба[illegible] четчир.

Д. АЙР-САНАА.

• • •

НЕМЕЛДЕ ДЕҢЗИ

Бии-Хем районда «Кызыл тараачын» совхозтуң Туран сүт-бараан фермазы мурнакчы ажылдыгларның бирээзинде санадып турар. Ферманың ажыл-ишчилери тоску беш чылдың шиитпирлиг үшкү чылының планныг онаалдаларын болгаш боттарының алган социалистиг хүлээлгелерин хуусаа бетинде күүсеткен.

Мурнакчы ферма чыл дургузунда 115 тонна немелде деңзини алыр турган, ону 119 тонна чедирген. Бо ажыл-ишчилерниң шудургу ажылының ачызында боттанган. Оларның бирээзинге дуржулгалыг бы[illegible]заа ажаакчызы Екатерина Би[illegible]чен хамааржыр. Беш чылдың шиитпирлиг чылында ол орту[illegible]маа-биле бир бызаадан 75 грамм немелде деңзини а[illegible]ган. Ол болза пландан көрдү[illegible]гениндэн 157 грамм хөй болу[illegible] турар. Бызаа ажаакчылар Сандан Торлаа, Күжүгет Су[illegible]гакчы олар бир бызаадан о[illegible]тумаа-биле 705—710 грам[illegible] немелде деңзини ап, соц[illegible]листиг чарыштың ийиги чер[illegible]де чоруп турарлар.

С. МИНДИР

Тываның көдээ ажыл-агый дуржулга станциязының төп сүт-бараан фермазының саанчыларының чарыжынга Ирина Сырат эрткен чылдың үшкү кварталында бирги черни ээлээн. Саар инек бүрүзүнден чылда ооң сүт саап алырының планы 2010 килограмм турда, беш чылдың шиитпирлиг үшкү чылының эрткен он бир айларында ол 2288 килограммны сааган. Беш чылдың тодарадыкчы дөрткү чылында улам эки ажылдаарын ол хүлээнип турар. Чурукта: И. Сырат.

Г. СИРОТИННИҢ фотозу.

• • •

МАЛ ХҮР

Ниитиниң малын хүр болгаш өнча-менди кыш ажырары—харыысалгалыг шылгалда. «Күш ажылдың хостуу» совхозтуң Торгалыг салбырында мал кыштаглаашкыны эки эртип турар. Малдың күш-деңгели баксыраваан. Бо харыысалгалыг шылгалдага малчыннар багай эвес белеткенгениниң херечизи ол.

Салбырда малдың чемгерилгезин багай эвес организастаан. Малга сугну чылдып берип, саванны чымчадыр, хоолу, амдан киир хайындырып, чарбаны каъдык кылдыр ылбыраткаш берип турар. Шак ынчаар чемни болбаазырадып бээрге, малдың деңгели баксыравайн, харын-даа семирип турар.

Октябрь Революциязы орденниң эдилекчизи, район Советиниң депутады, Тыва АССР-ниң алдарлыг малчыны хойжу Мария Балдан, кадарчылар Тумат Санчы, Мөңгүш Дамба, Лиза Федотова, Май-оол Тумат оларның коданнарында мал хүр болуп турар.

Мал чеми сөөртүп турар механизаторлар Владимир Дакар, Эмекей Шактар-оол, Доңгак Сарыг-оол олар база-ла улуг үүлени бүдүрүп турарлар.

Кыштаглаашкын айтырыын чугаалап тургаш, четпес чүүлдерни база-ла айтыр херек. Бистиң салбыр колдуунда-ла семиртилге малын ажаап, азырап турар. Кожавыс Чодураа салбырындан ийи ай четкен бызааларны бистиңге эккеп турар. Салбырдан эккелген чамдык бызааларның күш-деңгели кончуг арган болур-дур. Оон ап көөрге, Чодураа салбырында малдың ажаалда-тежээлдезинче кичээнгей кошкак хире. Кышкы үеде малдың ажаалдазын экижидери чугула.

Б. МӨҢГҮЛ-ООЛ.

Комсомолчу Ховалыг Бугаан Кызылдың садыг училищезин ийи чыл бурунгаар дооскаш, Улуг-Хем районга ажылдап чеде берген. Училищеге кирер мурнунда Бугаан чолаачы курузун база дооскан турган. Ынчангаш ону автолавкага ажылдаарын сүмелээрге, ону күзелдии-биле хүлээп алган.

Райпо баштаар чери автолавкалыг аныяк садыгжыны «Улуг-Хая» совхозтуң малчыннарынга быжыглаан. Оон бээр ийи чыл эрткен. Ховалыг Бугаан ам совхозтуң ырак, чоокта турар малчыннарының, сүт-бараан фермаларының күзенчиг аалчызы апарган. Ол малчыннарның чагыгларын долу хандырарындан аңгыда бараан саарарының планын ай санында ажыр күүседип турар мурнакчы садыгжы.

Аныяк садыгжы совхозтуң Эжим, Сенек, Улуг-Арт, Кара-Булуң ышкаш оруу берге черлерде малчыннарынга бо-ла садыглап чеде бээр. Кыштың соогунда-даа, чайның изиинде-даа графикте айыткан хүнүнде келир садыгжыны совхозтуң малчыннары мактап турар.

Ховалыг Бугаан хүлээнген ажылындан аңгыда коллективинде хөй ниити ажылының идепкейлиг киржикчизи. Садыгжы бараан саарарының чыл планын хуусаа бетинде күүсеткен.

ЧУРУКТА: автолавка садыгжызы Ховалыг Бугаан.

Н. НОРБУНУҢ сөзү болгаш фотозу.

«ШЫННЫҢ»
МАТЕРИАЛДАРЫНЫҢ
ИЗИ-БИЛЕ

„КОМСОМОЛГА ПАРТИЙЖИ КИЧЭЭНГЕЙ“

Мындыг эгелиг мурнуку чүүл эрткен чылдың октябрь 30-де парлаттынган. Чамдык партия организацияларының талазындан комсомол ажылынга удуртулганы экижидер дээш хемчеглерни ап турза-даа, ооң дээштии четпес дээрзин айыткаш, Бай-Тайга, Барыын-Хемчик болгаш Улуг-Хем районнарны чижекке кииргән.

СЭКП Барыын-Хемчик райкомунуң оргкилдизиниң эргелекчизи О. Монгуштуң редакцияга харыылааны:

— Ноябрьда болуп эрткилээн комсомол комитеттериниң отчёт-соңгулдалыг хуралдарынга СЭКП райкомунуң бюро кежигүннери, харыысалгалыг ажылдакчылар болгаш черчерде партия эге организацияларының секретарьлары олуржуп, боттуг дузаны чедирген-нер. Ак-Довурак хоорайда, «Барлык», «Хемчик» совхозтарда комсомол комитеттериниң секретарьларында аныяк коммунистер соңгуттурган. Комсомолда ажылдап турар коммунистерниң отчёттарын партия хуралдарынга дыңнап турар. Ылаңгыя «Шекпээр», «Барлык» совхозтарда, Шекпээр ортумак школазында, Ак-Довурак хоорайда чамдык партия эге организациялары, райкүскомнуң иштики херектер килдизинде партия эге организациязы комсомол секретарьларының отчёттарын дыңнаан.

Районнуң партия организациялары сөөлгү үеде партия, комсомол организацияларының каттышкан ажык хуралдарын хөйү-биле эрттирип турар. Ындыг хуралдар октябрь, ноябрь айларда «Шекпээр» совхозтуң Аяңгаты, Биче-Тей салбырларынга, «Барлык» совхозтуң Аксы-Барлык, Хөнделең салбырларынга, «Хемчик» совхозтуң малчыннар ортузунда партия эге организациязынга болгулаан. СЭКП обкомунуң X пленумунуң шиитпирлерин ол хуралдарга делгеренгей чугаалашкылаан.

Амгы үеде 116 аныяк коммунистер болгаш партия кежигүнүнге кандидаттар комсомолдуң соңгулдалыг органнарында болгаш пропагандистеп турар. Красноярск крайның партия организациязының комсомолду удуртуп турарының дугайында СЭКП ТК-ның доктаалын районнуң партия организациялары канчаар күүседип турарының талазы-биле айтырыгны 1974 чылда СЭКП райкомунуң пленумунга чугаалажырын планнаан.